

УДК 378(436)

Л.А. ОЛЕКСІЄНКО,
*аспірант кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ТА МАГІСТРІВ З ПЕРЕКЛАДУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АВСТРІЇ

Розглянуто зміст навчальних планів підготовки перекладачів освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр». Охарактеризовано мету бакалаврських та магістерських програм, змістові модулі. З'ясовано, що у навчальних планах підготовки перекладачів простежується реалізація компетентнісного підходу, де змістові модулі згруповані відповідно до компетенцій. Проаналізовано цикли та складові професійної підготовки бакалаврів і магістрів. Встановлено, що особливістю навчання бакалаврів в університетах Австрії є наявність обов'язкової вступної фази навчання.

Ключові слова: зміст підготовки, змістові модулі, навчальний план, підготовка перекладачів, університети Австрії.

Актуальність проблеми. В умовах приєднання України до Болонського процесу виникає необхідність ретельного вивчення європейських підходів до оновлення змісту підготовки майбутніх перекладачів та пошуку оптимальних і корисних зразків для удосконалення вітчизняної системи підготовки бакалаврів та магістрів перекладу. Зміст підготовки не є статичним, а постійно змінюється. На думку німецького вченого Л. Клінгберга, зміст навчання адаптується до навчальних можливостей учнів і має корелювати з викладачем та учнями [1].

Підготовка перекладачів, здатних до інноваційної професійної діяльності, є головним завданням університетської освіти, і вирішення цього завдання можливе завдяки оновленню і такому, що відповідає сучасним вимогам, процесу професійної підготовки майбутніх перекладачів. Ефективність процесу навчання визначається основними нормативними документами, а саме навчальним планом і програмою професійної підготовки фахівців [2]. Аналіз бакалаврських та магістерських програм підготовки перекладачів в університетах Австрії є актуальним у сучасному контексті створення єдиного європейського простору і допоможе зробити якісні зміни в існуючому змісті навчальних програм в університетах України.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження зарубіжного освітнього процесу було предметом багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Т. Георгієва, О. Олексюк, С. Корсак, І. Марцинківський, Л. Латун, Л. Пуховська, С. Романова. Організаційно-педагогічні проблеми фахової підготовки перекладачів в Україні та за кордоном розглядалися в наукових працях Ю. Головацької, А. Гроса, Р. Кріса, Т. Кристопчук, О. Мартинюк, О. Павлик, Е. Піма, Б. Рубрехта, О. Сергєєвої, Н. Соболю, Л. Тархової, Р. Тінслея, Л. Черноватого, О. Чердиченка та ін.

Метою статті є аналіз змісту та структури навчальних планів підготовки бакалаврів та магістрів з перекладу в університетах Австрії.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо докладніше зміст навчальних планів (Curriculum) підготовки перекладачів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр мистецтв» (Bachelor of Arts (BA) Центру перекладознавства Віденського університету та Інституту тео-

ретичного та практичного перекладознавства університету імені Карла і Франца м. Грац за фахом «Міжкультурна комунікація», Інституту перекладознавства Інсбруцького університету імені Леопольда і Франца за фахом «Перекладознавство».

Як зазначено в навчальних планах, метою навчання на бакалавраті за фахом «Міжкультурна комунікація» університетів м. Відень та м. Грац та за фахом «Перекладознавство» університету м. Інсбрук є здобуття основних фундаментальних наукових знань та практичних навичок, необхідних для професійної діяльності у сфері одномовних та багатомовних комунікацій у міжнародних, мультикультурних установах, підприємствах, організаціях.

Підготовка перекладачів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» передбачає професійну підготовку перекладачів усного та письмового перекладу, які здобувають базові професійні компетенції перекладацької діяльності; підготовлені до практичної діяльності у сфері одномовних та багатомовних комунікацій; ознайомлені з науковим аналізом сучасних комунікативних процесів різних культур; мають навички передавати своїми робочими мовами зміст різних комунікативних ситуацій, робити його зрозумілим для різних цільових груп та різних культур; здатні розробляти та застосовувати комунікативні стратегії та стратегії перекладу, володіють ґрунтовною базою для подальшої перекладацької освіти.

Професійна підготовка студентів поділена на змістові модулі (обов'язкові та вибіркові модулі (варіативна частина), які визначаються навчальним закладом.

Змістові модулі є логічно завершеними, самодостатніми блоками із декількох навчальних дисциплін з концентруванням навчального матеріалу навколо однієї або кількох споріднених галузей та зосереджені на:

- формуванні конкретних професійних компетенцій (теоретичних знань, практичних умінь та навичок), необхідних для роботи перекладача;

- адаптації роботи перекладача в інформаційному суспільстві, а саме умінні використовувати найновіше програмне забезпечення професійного призначення (програми комп'ютерно-фасилітованого перекладу, високоякісної обробки текстових документів, комп'ютерні словники, глосарії, бази даних, системи автоматизованого перекладу **Google Translator Toolkit, Systran, SDL Trados Studio, SDL MultiTerm, SDL Trados Workbench, rineптекстові технології** тощо), редагувати машинний переклад та розміщати інформацію на веб-сторінках, використовувати ресурси мережі Інтернет для пошуку необхідної інформації;

- розвитку комунікативних і організаторських здібностей майбутніх перекладачів (формування умінь розрізняти, який з типів професійного спілкування (переклад, ділове спілкування, дружнє спілкування) є провідним в кожній конкретній ситуації; оволодіння їх особливостями і подолання труднощів професійного спілкування; вирішення організаційних питань перекладацької діяльності: фінансового, технічного забезпечення, комфортних умов праці, психології праці тощо).

Найбільш значущим у навчальних планах підготовки перекладачів в університетах Австрії є чіткий орієнтир на результати – розвиток компетенцій у різних видах і формах їх професійної діяльності. Особливо у навчальних планах виділено мовну, культурну, перекладацьку та комунікативну компетенції.

Реалізація компетентнісного підходу до професійної підготовки перекладачів простежується у навчальних планах підготовки бакалаврів, де змістові модулі згруповані відповідно до виділених компетенцій.

З метою досягнення мобільності студентів навчальні програми підготовки бакалаврів перекладацьких спеціальностей в університетах Австрії мають подібні навчальні плани (Curriculum) і програми.

Професійну підготовку бакалаврів за фахом «Міжкультурна комунікація» та «Перекладознавство» поділено на цикли:

- 1) вступна фаза навчання (STEOP – Die Studieneingangs – und Orientierungsphase), яка відбувається у першому семестрі;

- 2) перший цикл (навчальні предмети модулів вивчаються переважно у 2-му, 3-му семестрах та є обов'язковими для вивчення), навчальні модулі якого мають на меті вдосконалення знань рідної мови – мови А, інтенсивне вивчення мов В (I іноземної) і С (II іноземної) та мовної комунікації, вивчення основних мовних, наукових, історичних, соціологічних, куль-

турних, професійних аспектів перекладу, враховуючи особливості культури та мовної комунікації країни, мова якої обрана як мова В і мова С, знайомство з науковими підходами до перекладацької діяльності та трансляційними моделями перекладу. На цьому етапі формально завершується системне навчання основам мови (фонетиці, граматиці, синтаксису);

3) другий цикл (навчальні предмети модулів вивчаються переважно у 4–5-му семестрах, частина модулів є обов'язковими для вивчення, частина – за вибором студента) навчання орієнтований на спеціалізоване навчання перекладу залежно від його виду (усний чи письмовий) у різних професійних сферах (право, економіка, маркетинг, корпоративні комунікації та інше) та розвиток комунікації мовами А, В, С (робочими мовами), враховуючи етику міжкультурної комунікації, роботу в групі при виконанні замовлення, а також на виконання перекладу за допомогою різних технічних засобів та новітніх інформаційних технологій. На цьому етапі починається більш комплексна робота з текстами, особлива увага приділяється семантичним та прагматичним аспектам мови, максимально використовуються методи активного навчання та технології інтерактивного навчання, закладається основа для вибору студентами відповідної магістерської програми для подальшого навчання. За рахунок дисциплін за вибором студент має право пройти практику в реальному професійному середовищі на території Австрії або за кордоном, бажано в країнах, мови яких вивчає студент;

4) бакалаврська робота.

Особливістю навчання бакалаврів в університетах Австрії є наявність обов'язкової вступної фази навчання, або «періоду навчання та орієнтації» – STEOP (Die Studieneingangs- und Orientierungsphase), яка відбувається у 1-му семестрі навчання, включає 2-3 навчальні предмети. Метою вступної фази STEOP є надання можливості студенту отримати уявлення про обрану спеціальність, з'ясувати, чи відповідає вона його очікуванням та перевірити, чи є у нього здібності до обраної професії. Студенти зобов'язані пройти STEOP та скласти екзамени. Якщо студент не складе екзамен тричі, йому не дозволяється продовжувати навчатися за цією навчальною програмою [3]. Студента виключають на рік. Крім навчальних дисциплін, які входять до складу фази STEOP, студент може обирати та відвідувати навчальні дисципліни інших модулів, але реєструватися та складати екзамени за цими дисциплінами можна тільки після успішного складання екзаменів фази STEOP.

Формування у студентів базових перекладацьких компетенцій відбувається у 4–5-му семестрах на базі мовної та культурної компетенцій, сформованих у 2-му та 3-му семестрах.

Погоджуючись з думкою Н. Левицької [4], вважаємо, що підготовка перекладачів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» передбачає професійну підготовку перекладачів з письмового й усного перекладу широкого профілю, які здобувають базові теоретичні знання, практичні навички і вміння з перекладацької діяльності, закладає основу для набуття подальшої додаткової спеціалізації у сфері галузевого перекладу.

Ознакою магістерських програм підготовки фахівців з перекладу в університетах Австрії є їх профільна спеціалізація. Вони спрямовані на поглиблення навичок міжкультурного спілкування, розвиток професійних компетенцій, сформованих під час навчання за бакалаврськими програмами, орієнтовані на формування професійних компетенцій майбутнього перекладача в певній сфері спеціалізації з метою задоволення конкретних потреб ринку перекладацьких послуг, тематичні галузі якого постійно розширюються та розвиваються, закладають основу для подальшого проведення наукових досліджень у різних галузях перекладу, включають в себе науковий аналіз сучасних та історичних аспектів перекладу.

Мета магістерських програм підготовки перекладачів в університетах Австрії – підготовка перекладачів та фахівців з комунікації, здатних працювати та гнучко адаптуватись у мінливих соціальних і технологічних умовах глобалізованого суспільства, долаючи мовні, культурні і професійні бар'єри, працювати у сфері науки і досліджень, поєднуючи професійно-практичну роботу з основними науковими концепціями і стратегіями.

Аналіз навчальних планів підготовки магістрів (Curriculum) показав, що професійна підготовка перекладачів за магістерськими програмами в університетах Австрії передбачає такі складові:

1) обов'язкова група модулів включає загальні навчальні дисципліни (наукові основи письмового та усного перекладу в обраних студентом мовних комбінаціях), які вивчаються у 1-му семестрі та є обов'язковими для всіх студентів незалежно від спеціалізації;

2) модулі спеціалізації (альтернативна група модулів) включають навчальні дисципліни, які вивчаються у 2–3-му семестрах та диференційовані залежно від обраної студентом спеціалізації, включають спецкурси з різних видів перекладу: літературного, науково-технічного, медіаперекладу, конференц-перекладу, сурдоперекладу, перекладу у сфері права та бізнесу тощо;

3) завершальна фаза навчання – 4-й семестр, включає в основному підготовку та захист магістерської роботи, метою якої є підтвердження кваліфікації за обраною спеціалізацією. Умовою допуску до захисту магістерської дисертації є складання всіх модулів програми та екзаменів з позитивними балами.

Перелік змістових модулів першого циклу навчання в магістратурі у різних закладах вищої освіти Австрії приблизно однаковий. Узагальненою метою вивчення навчальних дисциплін цих модулів є систематизація та поглиблення теоретичних знань і практичних умінь з перекладознавства, формування змістових, методологічних та рефлексивних навичок, необхідних для професійної діяльності, огляд розвитку перекладу як науки, дослідження сучасних наукових напрямів та підходів до наукового перекладу та його застосування у різних галузях.

Навчальні дисципліни, які входять до складу модулів спеціалізації, та мета їх вивчення різна. Як зазначалося вище, магістерські програми підготовки перекладачів орієнтовані на формування професійних компетенцій майбутнього перекладача в певній сфері спеціалізації з метою задоволення конкретних потреб ринку перекладацьких послуг, тематичні галузі якого постійно розширюються та розвиваються.

Аналіз змісту навчальних планів (Curriculum) підготовки перекладачів у магістратурі університетів м. Відня, Граца, Інсбрука показав, що вони подібні за аналогічними спеціалізаціями. Тобто університети Австрії йдуть шляхом узгодження змісту навчальних програм відповідно до вимог і стандартів національної освіти та європейської вищої освіти. Це сприяє мобільності студентів перекладацьких спеціальностей австрійських університетів, забезпечує конкурентоспроможність цих закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг, що підтверджується їх високим рейтингом та якістю підготовки студентів.

До складу другого циклу та альтернативної частини навчальних планів «Модулі за вибором» підготовки перекладачів за бакалаврськими та магістерськими програмами в університетах Австрії входять обов'язкові для вивчення змістові модулі та дисципліни за вибором студента, орієнтовані на індивідуальну професійну підготовку.

Мета індивідуальної спеціалізації – розширення перекладацької компетентності у сфері обраної спеціалізації.

Студент бакалаврату або магістратури має право вільно обрати навчальні дисципліни / змістові модулі з альтернативного обов'язкового модуля обраної/іншої спеціалізації з перекладу закладу вищої освіти, де він навчається, або навчальні дисципліни / змістові модулі інших програм університетів м. Відень, м. Грац, м. Інсбрук, в інших університетах країн Європейського Союзу відповідно до § 16 (2) Положень Конституційного закону [5]. Переважно це безкоштовні факультативи.

Дисципліни за вибором можуть бути вільно обрані магістрантом з навчальних програм австрійських та закордонних університетів, національних коледжів (переважно це безкоштовні факультативи) з метою розширення знань та навичок у сфері власної спеціалізації. Крім того, студент може завершити професійну практику в межах вільних курсів. Навчальними закладами рекомендується обрати такі факультативи: гендерні дослідження, управління проектами, кадровий і фінансовий менеджмент, соціальні дослідження, літературні дослідження, культурологія, філософія, соціологія, психологія, фольклор, історія, теологія, історія мистецтва, право, бізнес-адміністрування, оцінка комунікаційних технологій. Для полегшення вибору для студентів на веб-сайтах університетів публікують рекомендації щодо їх вибору.

В австрійських університетах студент може як прискорити процес навчання, пройшовши за один семестр предмети відразу двох семестрів, так і уповільнити його, відклавши вивчення певних предметів на наступний семестр. Тобто студенти мають право самостійно формувати свій навчальний план, обираючи навчальні модулі за своїми потребами та вподобаннями. Але у навчальних планах підготовки бакалаврів та магістрів чітко відстежуються міжпредметні зв'язки: зазначено, які змістові модулі є основною для вивчення наступних.

Для уникнення непорозумінь у виборі навчальних предметів, університет дає рекомендований навчальний план підготовки бакалаврів / магістрів з перекладу Це шаблон – рекомендація для планування мінімального часу навчання, у якому враховано міжпредметні зв'язки, та запропонована найбільш прийнятна для навчання послідовність навчальних предметів різних змістових модулів з розбивкою за семестрами. Крім цього, навчальний план кожного студента, що містить перелік нормативних та обраних студентом навчальних дисциплін, затверджується уповноваженими представниками професорсько-викладацького колективу.

Аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів та магістрів показав, що переважна більшість годин відведена на практичне навчання майбутніх перекладачів.

Висновки. Отже, у процесі дослідження *змісту освітніх програм та структури* навчальних планів підготовки бакалаврів та магістрів з перекладу в університетах Австрії було виявлено таке: відповідність програм потребам ринку перекладацьких послуг, який постійно розвивається; професійно-практична спрямованість навчання; групування змістових модулів у навчальних планах підготовки бакалаврів відповідно до компетенцій сучасного перекладача з метою професійної підготовки перекладачів з письмового й усного перекладу широкого профілю; профільна спеціалізація магістерських програм підготовки фахівців з перекладу; подібність навчальних програм підготовки перекладачів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та за деякими спеціалізаціями навчальних програм підготовки перекладачів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», що забезпечує мобільність студентів; включення до навчальних планів дисциплін, необхідних для адаптації роботи перекладача в інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Klingberg L. *Lehren und Lernen – Inhalt und Methode. Zur Systematik und Problemgeschichte didaktischer Kategorien* / Lothar Klingberg. – Oldenburg: Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, 1995. – 212 s.
2. Черняк С.Г. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Сергій Черняк, Олександр Рябуха. – К.: Академперіодика, 2012. – 206 с.
3. Левицька Н.В. Структура і зміст освітніх програм професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини / Н.В. Левицька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2015. – Вип. 29. – С. 81–84.
4. Schmölz A., Peterson B. *Mentoring in Circumstance* / A. Schmölz, B. Peterson // Zeitschrift für Hochschulentwicklung Jg.9 / Nr.1. – Wien, 2014. – S. 118-132.
5. Bundesgesetz über die Organisation der Pädagogischen Hochschulen und ihre Studien (Universitätsgesetz 2002 – UG). – Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Universitätsgesetz 2002). – Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, ausgegeben am 9. August, 2002. – Jg. 2002. – № 120. – pp. 1267–1333.

References

1. Klingberg, L. (1995). *Lehren und Lernen – Inhalt und Methode. Zur Systematik und Problemgeschichte didaktischer Kategorien*. Oldenburg, Carl von Ossietzky Universität Oldenburg Publ., 212 p.
2. Cherniak, S.H. & Riabukha, O.S. (2012). *Pedahohika vyshchoi shkoly* [Pedagogics of High School]. Kyiv, Akademperiodyka Publ., 206 p. (In Ukrainian).
3. Levytska, N.V. (2015). *Struktura i зміst osvitnikh prohram profesiinoy pidhotovky perekladachiv v universytetakh Nimechchyny* [Structure and content of educational programs for the training of translators in German universities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Pedahohika. Sotsialna robota* [Scientific herald of Uzhgorod National University. Pedagogy. Social work], no. 29, pp. 81-84 (in Ukrainian).
4. Schmölz, A. & Peterson, B. (2014). *Mentoring in Circumstance*. *Zeitschrift für Hochschulentwicklung ZFHE Jg.9. Nr.1*. Wien, pp. 118-132.
5. Bundesgesetz über die Organisation der Pädagogischen Hochschulen und ihre Studien (Universitätsgesetz 2002 – UG). Bundesrecht konsolidiert, Gesamte Rechtsvorschrift für Univer-

sitätsgesetz 2002). – Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, ausgegeben am 9. August, 2002, Jg. 2002, no. 120, pp. 1267-1333.

Рассмотрено содержание учебных планов подготовки переводчиков образовательного-квалификационных уровней «бакалавр» и «магистр». Охарактеризована цель бакалаврских и магистерских программ, содержательные модули. Выяснено, что в учебных планах подготовки переводчиков прослеживается реализация компетентностного подхода, где содержательные модули сгруппированы в соответствии с компетенций. Проанализированы циклы и составляющие профессиональной подготовки бакалавров и магистров. Установлено, что особенностью обучения бакалавров в университетах Австрии является наличие обязательной вступительной фазы обучения.

Ключевые слова: содержание подготовки, содержательные модули, учебный план, подготовка переводчиков, университеты Австрии.

The content of the Curriculum for bachelor's and master's training of future translators has been considered. The goals of bachelor and master's degree programs at the universities of Vienna, Graz, Innsbruck have been analyzed. The thematic modules have been described. It has been found that the Curriculum for translators' training is based on a professional training competency approach and the thematic modules are grouped according to the competencies. The cycles and components of bachelors and masters professional training have been analyzed. The main peculiarity of bachelor's degree program at Austrian universities is the presence of a compulsory introductory phase of study.

Key words: content of training, thematic modules, curriculum, training of translators, universities of Austria.

Одержано 15.01.2018.